حیزب، پاسەوانی شەو، پۆلیسی رۆژ* .... نەبەز گۆران

قسەکردن لەسەر حیزبی کوردیی، قسە کردنە لەسەر دونیایەکی ئاڵۆز، دونیایەك كۆمەڵێك رەهەندی جیاجیا لە خۆ دەگرێت و، هەر یەك لەو رەهەندانە پێویستی بە لێكۆڵینەوەی ورد هەیە، تا رەگوڕیشەكانی بناسرێن. من لەم باسەدا هەوڵدەدەم بە شێوە گشتییەکە قسە بکەم، پاشان ئەو نمونانەی حیزب وەردەگرم لە باشووری کوردستان بوونیان هەیە و، لە جوڵەدان. لە هەمانکاتیشدا بە ئەم باسە، قسەکردن لە حیزب، قسەکردنە لە حوکومرانیش، چونکە حیزب و حوکومڕانی_حوکومەت_ بەجۆرێك ئاوێزانبوون جیاکردنەوەیان تووشی هەڵەمان دەکات. بەڵام پێش ئەوەی بێمە سەر بەرهەمی حیزب و بوون بە دەسەڵات، پرسیار لە خودی چەمکی حیزب دەکەم؟ حیزب چییە؟ ئەم چوارچێوە نوێیەی لە رابردوودا دروستبوو بنەماکانی چیبوون؟ پاشان بۆ دروستبوو؟ ئەمە وەك کوردی باشوور چۆن حیزبمان دروستکرد و بەرهەمی حیزب چی بوو؟ ئەو حیزبانەی مێژوویان هەیە چ جۆرە حیزبێکن و، ئەوانەی لەم دواییەدا دروستبوون، چ جۆرێك بوون؟ تایپەکانی حیزبی باشوور، کامانەن و دونیاکەیان چییە؟ چۆن حیزب دەبێت بە پاسەوانی شەو؟ چۆن دەبێت بە پۆلیسی رۆژ؟ ئەم دوو جۆر لە پاسەوانییە مەبەست لە چییە و هەر حیزبە و ئەرکی چ جۆرە پاسەوانییەك و پۆلیسبوونێك لە خۆی دەگرێت؟ چ جۆرە حیزبێك پێویستە بۆ ئەم کۆمەڵگەیە؟

پێشوەختە وەك دیباجەیەك، هەوڵی ناساندنی تایپەکانی حیزب دەدەم، پاشان قسە لەسەر دونیاکەیان و بەرهەمی هەریەك لەو تاپیانە دەکەم. تایپەکانی حیزب لە باشوور، دابەشدەکەم بەسەر چوار جۆردا، _تایپی حیزبی ناو مێژوو _ تایپی حیزبی پۆپۆلیستی_ تایپی حیزبی ئایینی_ تایپی حیزبی چەپگەرا_. ئەم چوار شێوازە لە کۆتاییدا لەکام رووبەردا لەیەك دەچن؟ رەواڵەتییان چییە و جەوهەریان چییە؟ زمان و تێگەیشتنیان چۆن دەردەکەوێت؟ ئایا دەتوانن دونیایەکی نوێ بە چەمکە نوێیەکانییەوە دروست بکەن؟

_جیزبی ناو مێژوویی:

(مەبەستم لەو حیزبەیە هەمیشە خۆی دەبەستێت بەمێژووەکەیەوە و لە ئێستادا نییە، بەگشت رووداوێك حیکایەتێکی مێژووی دەهێنێتەوە تا بوونی خۆی دووبارە بکاتەوە.) ئەم تایپە لە حیزب مێژووێکی هەیە، بەردەوام ئێستا دەبەستێتەوە بە مێژووەکەیە و، هەمیشە مێژوو

دەکاتە کەرەستە و میراسەك بە شێواندنی پرسیارەکانی ئێستا و، هیچ کام لەو گێڕانەوانەی بە مێژوو وەڵامەکی دروست نین بە پرسیارەکان و گومانەکانی ئێستا. ئەم تایپە دوو جۆرن، جۆرەکیان رادیکاڵن و کار لەسەر رەگوڕیشەی کێشەکان دەکەن، کە ئەم جۆرەیان لە باشووری کوردستاندا بوونی نییە. جۆری دووهەمیان خۆیان دەبەستنەوە بە گوتارە پڕ لە سەمبوولییەکان و لەناو رووبەری فاشییەتەدا خولدەخۆنەوە. چ لەو ساتەی لە دەسەڵاتن، چ لەو ساتەی لەدەرەوەی دەسەڵاتن، جیهانێك لە وەهم بە خۆیان و ئەندامەکانییان دروستدەکەن، ئەم جیهانە وەهمییە دەکەنە مەکینەیەك بۆ بردەودان بەخۆیان و، بەرهەمی ئایدۆلۆژیاکەیشان دروستکردنی جۆرێك لە حوکومڕانی فاشییە و، سیمایەکی راستەقینە بەخۆیان نادەن، تا لەرێگای ئەو سیمایەوە خوێندنەوەیان بۆبکەیت. لەبری ئەوە فرە سیمان و دەکرێت تەنها لەناو رووبەری فاشییەتدا بە فرە سیماکانییان بگەڕێیت، چونکە لە شوێنێکدا نەریتین، لەشوێنێکدا ئایین پەروەرن، لەشوێنێکدا بەرگریکارن، لەشوێنێکدا ستەمکارن، لەشوێنێکدا خاوەنی هەموو ئەو گوتارانەن ئازادی و ماف و هاوڵاتی بوون تێیدا جێی دەبێتەوە و، بەکردەش دژی هەموو ئەو گوتارانەن. لەشوێنێکدا عیلمانین بەبێ ئەوەی هیچ تێزێکی نوێی عیلمانی بوون پەیڕەوبکەن و، لەشوێنێکی دیکەدا سوونەتین بەبێ ئەوەی سوونەتی بوون بکەنە بنەمایەك بۆ تەفسیرکردنی خۆیان. لەم بەسیمایەدا دەچنە ناو رووبەرە گەورەکەی فاشییەتەوە و لەوێ ئیدی کاری خۆیان دەکەن بە بەجەماوەر بوون. ئەم جۆرە لە حیزب لە باشووردا زۆر بەباشی دیارن و دەناسرێنەوە و، جگە لە رووبەری فاشییەت لە هەرشوێنێکدا بەیان بگەڕێین جۆرێکە لە کورتهێنان بۆ خوێندنەوەیان دێتە بەردەمان. باشترین رووبەرێك کە ئەم تایپە خۆی تێدا نمایشبکات و سیماکانی خۆی تێدا بگەڕێت، فاشییەتە.

_حیزبی پۆپۆلیستی:

ئەم تایپەیان کە هەموو قورسایی خۆیان خستوەتە سەر پۆپۆلیستبوون، کەمێك تازەن و سەر بە دونیای شارن. تەواوی تێگەیشتنیان بۆ دونیا و سیستەم و کۆمەڵگە، بریتییە لە گوتاری پۆپۆلیستی میدیایی. حیزبی روکەش و رەواڵەتگەران، هیچ رادیکاڵبوونێکیان تێدانییە و رەگوڕیشەی کێشەکان ناناسن. لەبری ئەمە لەناو جیهانی پۆپۆلیستیدا دەمیان دەکەنەوە و بەردەوام بە زمانێکی شەعبی خەریکی وتنەوە و دووبارەکردنەوەی کۆمەڵێك قسەو تێگەیشتنی باون. کێشەیان لەگەڵ بیرکردنەوە نییە و پێویستیان بە بیرکردنەوە نییە، لەبری ئەمە

فەوزای قسەکردن و هاتوهاواری شاشەیی دەکەنە شوێنی خۆ نمایشکردن و بەرهەمەکەشیان تەنها دروستکردنی کارەکتەری نمایشی بێ فیکرە. گوتاریان نییە، خۆیان بە گوتاری حیزبی دیکەوە هەڵدەواسن و سەبەری گوتاری حیزبی ترن، ئاستی تێگەیشتنیان بۆ حوکومڕانی و کۆمەڵگە، لە ئاستێکی زۆر سەتحیدایە و، ئەو گوتارەش خۆیانی پێوە هەڵدەواسن هێندە سەتحی دەکەنەوە ئیتر مانایەکی تێدا ناهێڵن.

_حیزبی ئایینی:

مەدلولێکی عەرەبییە گواستراوەتەوە بۆ باشووری کوردستان، هەم تێگەیشتنەکەی هەم دونیابینییەکەی سەر بە ڕۆشنبیری ئاینییە. ئەرکیان بە سیاسیی کردنی ئایینە، میراسێکی فیکیری نوێی نییە و خۆی دەبەستێتەوە بە چەمکە باوەکانەوە و بەرگریکارێکی سەرسەختی ژیانێکی نەریتییە. دونیابینی نوێیی نە بۆ حوکومڕانی هەیە، نە بۆ بەرهەمهێنانی کلتووری نوێ، لە شوێنێکی نەریتیدا دەوەستێت و خەریکی سەفسەتەیە. سەر بە دونیا ڕۆحانییەکەی ئایین نییە، سەر بە دونیای بیرکردنەوەش نییە لەناو ئاییندا، بەڵکو سەر بە حیکایەت گێڕانەوەیە. ئەوەی بەرهەمی دەهێنێت کۆمەڵێك کارەکتەرن لە شاشەکانەوە خەریکی حیکایەت گێڕانەوە و بە حیکایەتکردنی ئایینن. سەفسەتە و واعیزبوون، دینەمۆی ئەم جۆرەن لە حیزب. نە توانای دروستکردنی ئەخلاقی نوێیان هەیە، نە بەشیاندەکرێت دەست لە سەفستە هەڵگرن و بیرکردنەوە بکەنە بنەمای تێگەیشتنەکانیان. نەتواناشیان هەیە ئەخلاقە باوە کۆنەکە جارێکی دیکە ببەستنەوە بە ئێستاوە و مانایەکی دیکەی بدەنێ، لەبری ئەمە لەسەر خەزێنەی کۆنی باو دادەنیشن و سەفسەتە پەخش دەکەن. میراسەکەیان سەر بە حیکایەتە ئایینەکانە و خەونیشیان بەستراوە بە دەسەڵاتەوە. کێشەیان لەگەڵ جۆرەکانی دەسەڵات نییە، کێشەیان لەگەڵ شوێنکردنەوەی خۆیان هەیە لەناو دەسەڵاتدا. زۆر بە زەحمەت خۆیان دەبنە دەسەڵات و تەواوی چالاکییەکانیان دەبەستنەوە بە بەژداربوونی دەسەڵات و، یەکێك لە پایە بەهێزەکانی مانەوەی دەسەڵاتی فاشی بوونی ئەم تایپەی حیزبە، چونکە خۆیان لە جیهانە سەفسەتەکەیاندا لە ڕێگەی واعیزەکانیانەوە حیکایەت دەگێڕنەوە و بەشێکی فاشیەتی ئاینی دەگوازنەوە بەناو پانتایی سیاسەت و، ئەم فاشیەتە ئایینییە پاڵپشتێکی گەورە دەبێت بۆ دەسەڵاتەکە.

_حیزبی چەپگەرا:

ئایدۆلۆژیاییەکی چەق بەستووی هەیە. ئەو میراسە گەورەیەی فیکر و

فەلسەفە لەناو دونیای چەپدا، نەبووەتە شوێنی بیرکردنەوە و بەرهەمهێنانی چەمکی نوێ بۆی، لەبری ئەمە لەسەر ئایدیۆلۆژیاییەکی چەقبەستوو دانیشتووە و کێشەی هەم لەگەڵ خۆیدا هەیە، هەم لەگەڵ سەردەمەکە کە لەپێی تێناگات. ئەم تایپە لە حیزب، بوون بە دوو بەشەوە، بەشێکیان سەرقاڵی خۆگونجاندنن لەگەڵ حیزبەکانی دیکە و، کێشەیان تەنها خۆ ژیاندنە و خەمێکی دیکەیان نییە. بەشەکەی دیکەشیان دژبوون بە ئایین سەرتاپای دونیاکەیانی داگیرکردووە و، ئەو کەرەستە فیکریانەش ناکەنە بنەمای تێگەیشتنیان کە لەناو فەلسەفەی چەپدا هەیە تا خوێندنەوەیەکی دروست بۆ ئایین و سەردەمەکە بکەن، بەڵکو بە زمانێکی شەعبی خەریکی نەخوێندنەوەی خۆیان و سەردەمەکەن. لەشوێنێکدا گیرۆدەبوون هیچ گەشەکردنێك بەخۆیانەوە نابینن. دەشیانەوێت میراسە گەورەکەی فیکر و فەلسەفەی چەپ بارگاوی بکەن بە ئایدیۆلۆژیاوە و دایببڕن لە دونیای فیکر!

پاش ئەم دەروازانە بە چوونە ناو خوێندنەوەکە، ئیدی پەنا دەبەمە بەر (ئەنتەنیە گرامشی) تا لەڕەگەی تەزەکانی ئەوەوە، خوێندنەوەیەك بۆ حیزب بکەم و، هەریەك لەو تایپانە بخەمە ناو ئەم خوێندنەوەیە بۆ ئەوەی بزانین دونیای حیزبی ئەمە، چ جۆرە دونیایەکە و، دەرگیربوون لەگەڵ ئەم دونیایەدا بەرەو کوێماندەبات و، ئەمە لەم باشوورەدا لەم چوار تایپەی حیزب چی دەبینین. تەزەکانی (ئەنتەنیە گرامشی) لە بارەی حیزب و حوکومڕانییەوە، کوێمان بۆ روناك دەکاتەوە و لەناو تایپەکانی حیزبدا، کێشەکان لە کوێدان و پێویستە تایپی نوێی حیزب چێنبەت تا بتوانێت هوشیارییەکی نوێ دروستبکات.

بەر لە هەمووشتێك:

وشەی_حیزب_ لە رووی زمانەوانییەوە رەگوڕیشەکەی دەگەڕێتەوە بۆ سەدان ساڵ بەر لە ئێستا، بەڵام لە سەدەی _17_18_دا دەبێتە دامەزراوە و چوارچێوەیەك بۆ خۆی دیاریدەکات. رەگوڕیشەی وشەکە، لە بنەڕەتدا لەناو زمانی شەعبیدا بەکارهاتووە و، پاشان گوازراوەتەوە بۆناو دەقە ئایینییەکان، وشەکە خۆی سەر بە

زمانی_عەرەب_ە. مانای وشەکەش واتای دەستەیەك یان تاقمێك دەگەیەنێت و لەناو دەقە ئایینییەکان و فەرهەنگەکاندا، بەهەمان مانای _دەستە، تاقم، گروپێك_ بەکارهاتووە (1)

لە سەدەکانی _17_ 18_ دەبێتە دامەزراوەیەك و فۆرمێکی سیاسیی و کۆمەڵایەتی هەڵدەگرێت و لەواتا ئایینییەکەوە دەچێتە ناو هەرێمێکی دیکە، کە چوارچێوەی ئیشەکانی فراواندەبن و، ئیدی حیزب ئەو مانا

ئاینییە نییە تەنها دەستەیەك، یان تاقمەك، لەخۆ بگرێت، لەناو خۆیدا چەندین دەستەو تاقم لە خۆدەگرێت و، دەبێتە رووبەرێك بۆ چالاکی سیاسیی و کۆمەڵایەتی و جیاوازی چینەکان."چینە کۆمەڵایەتییەکان حیزب دروستدەکەن.

(2)" دەخەك دروستدەبێت ئەکرێت بە دەخی_زەرورەت_ ناوی بهێنین، لەو دەخەدا بەشێك لە چینە کۆمەڵایەتییەکان پێویستیان بە دامەزراوەیەك هەیە، لەرێگەی ئەو دامەزراوەیەوە دەستبکەن بە جوڵەی سیاسیی، یان کۆمەڵایەتی، ئەو دامەزراوەیەش حیزبە. لە سەردەمی مۆدێرنەدا، بەتایبەتی لە سەرەتا و ناوەراستی سەدەی رابردوو، چەندین مۆدێل لە حیزب دروستدەبن، مەترسیدارترین ئەو مۆدێلانە حیزبی فاشی و حیزبی تۆتالیتارە. ئەم دوو جۆرە لە حیزب، دەبنە دینەمۆیەك بۆ دروستکردنی دەسەڵاتێکی مەترسیداری کۆنترۆڵکەر. بنەماکانی هەردوو تایپەکە لەناو حیزبی باشووری کوردستاندا بەشێوەیەکی روون ئامادەییان هەیە و، تا ئەم چرکە ساتەش بەشێکی زۆری حیزبی کوردیی لە باشوور نەیانتوانییوە بنەوانی بیرکردنەوەی خۆیان بگۆڕن و لەو فاشییەتە بێنە دەرەوە پێشتر خۆیانیان لەسەر بونیاد ناوە. لەبری ئەوە بەهەمان دونیاوە دێنە ناو شار و لەوێوە دەچنە ناو حوکومڕانی و، حوکومڕانییەکەش بەو ئاراستەیەدا دەبەن خۆیان تێدا خولدەخۆنەوە.

ئەوە روونە هەمیشە قۆناغێك حیزب بەرهەم دەهێنێت، کە ئەو قۆناغە بە سەرەتای دروستکردنی حیزب لای کورد قۆناغی بەرگریکردنە لە شوناس و بوونی خۆی، بەڵام هەرچەن دەسەڵاتە فاشییەکان کاردەکەن بۆ دروستکردنی کۆمەڵگەیەکی ناتەندروست، حیزبی کوردیش لەسەرتای دروستبوونییەوە لەناو هەمان ئەو دەخەدا دەژیت دەسەڵاتە فاشییەکان تێیدا دەژین و، هەمان کردار و هەمان گوتاری هەیە، بەڵام بە جۆرێکی شەیدایانە و فریودەرانە گوتارەکە بە ڕەمز و سمبولەکان دەرازێنێتەوە، تا جەماوەر بەرەو ئاراستەیەکی نادیار ببات و، دیوە راستەقینەکەی خۆشی لەژێر دەواری ئەو گوتارە ڕەمزی و فریودەرانەدا بشارێتەوە. سەرەتای دروستبوونی حیزبی کوردی، سەرەتایەکە بۆ گواستنەوەی دەسەڵاتی فاشی دەوڵەتەکانی دراوسێ بۆناو رووبەری حیزب و رووبەری بەرگری. لە بنەوانەوە چینوتوێژەکان بەو دیدگایەوە حیزب دروستناکەن ببێتە شوێنێك بۆ دووبارەکردنەوەی فاشییەت، بەڵکو بەو دیدگایەوە دروستیدەکەن وەك دژە فاشییەتێك بەرگری لە شوناسێك و لە ویستێکی کۆمەڵایەتی بکات و، بکرێتە وێستگەیەك بۆ هێنانەدی خەونەکان، ئەما ئەوەی پێچەوانەی خەونەکان دەجوڵێتەوە بەرلەوەی دەسەڵاتە فاشییەکانی دەوروبەر بن، حیزبی

کوردی خۆیەتی. لە مێژووی نوێدا کۆمەڵگەی کوردی لەناوەراستی سەدەی رابردوودا لە بەردەم ترسی سڕینەوەی شوناسدا بووە، تاکە دەریچەیەك بۆ ئەوەی بتوانێت بەرگری لەو شوناسەی بکات، حیزب بووە. یانی دروستکردنی حیزب بۆ خۆی دروستکردنی سەنگەرێکی بەرگری و دژێك بووە بەرامبەر دەسەڵاتی فاشییەکانی دەوروبەر، کەچی هەمان ئەو فاشییەتەی حیزب لە پێناویدا دروستدەبێت تا لەناوی ببات و مانایەك بەو شوناسە بدات ترسی لەسەرە، هەمان گوتار و کردە دەگوازرێتەوە بۆ ناو خۆی و دەبێتە شوناسێکی نوێی حیزب و، لەو رێگەیەوە قۆناغی دووهەمی سەرکوتکردنی کۆمەڵگە دەست پێدەکات!

حیزبی ناو مێژوو، ئەو حیزبەیە مێژووێکی هەیە لە بەرگری و بەردەوام لەناو مێژووەکەی خۆیدا دەمێنێتەوە و، ئەو مێژووە دەکاتە وزەیەك بۆ هێشتنەوەی خۆی لە دەسەڵاتی ئێستادا. مێژوو بۆ حیزبێك لە رووبەری فاشییەتدا کاردەکات، یەکێکە لە بنەما گرنگەکانی بەردەوامیدان بە خۆی. سەنگەر و بەرگری، بەرزکردنەوەی گوتاری پێلە سیمبولی، مەکینەی میدیاییەکی روکەشی، خۆکردن بە خاوەنی گوتارە نەتەوەییەکان، درێژەدان بە خوێن و شانازیکردن بە رووباری خوێن، _شەهید، گۆشمەردە_ وەك رەمزێکی تێکۆشان و رابردوو، سەرکردەی کاریزمی و خۆبەستنەوە بە حیکمەتی سەرکردەوە، بەحیکایەتکردنی مێژوو، خۆراوەشاندن بە دەستکەوتی بچوکی کاتییەوە، سپیکردنەوەی شکست و خاڵە رەشەکانی سەر مێژووی حیزب، هەموو ئەمانە دەبنە بەشێك لە پەروەردەی حیزب و بەشێك لە منەت بەسەر ئەویتری هاوڵاتییەوە. حیزبی ناو مێژوو وەناو دیدگای بۆ ئایندە روون نییە و لەگەڵ رووداوەکاندا رێدەکات. ئەوەی لای روونە گەڕانەوەیە بۆ ناو مێژوو تا لەوێوە بە ئێستا بڵێت: پێویستە من بمێنمەوە، چونکە لەناو مێژوودا بوونم هەیە، ناڵێت پێویستە من بمێنەوە، چونکە دونیابینییەکی نوێم هەیە بۆ ئایندە. هەر رووداوێك روودەدات لەتەکیا خۆی دەگونجێنێت. گەر لە ناو رووداوەکەدا چانسێکی سەرکەوتن هەبوو، دەیکاتە دەستکەوتێك بەخۆی و حیکمەتی سەرکردەی رەمزی. گەر شکستێك هەبوو راستەوخۆ لە رێگەی زمانی شەعبی و میدیای فاشییەوە دوژمن دادەتاشێت و شکستەکە لە خۆیەوە دەگوازێتەوە بۆ دوژمنی داتاشراو.

گوتاری ئەم جۆرە لە حیزب، هەرگیز لەگەڵ گوتاری فاشییەت جیاناکرێتەوە. (تێکدەر) یەکێکە لەو چەمکانەی لەم جۆرە لەحیزب بەرامبەر ئەویتری دەرەوەی خۆی بەکاری دەهێنێت.” مەسەلەنی بەشانازییەوە باسی رابردووی خۆیدەکرد کە هەموو کۆسپەکانی بەردەمی

تێکداوە، بەڵام ئەوانەی رەخنەیان لەخۆی و حیزب و دەسەڵاتەکەی دەگرت، بە تێکدەر ناوی دەبردن.(3)” هەمان ئایدیا لە حیزبی مێژوویی لە باشووریی کوردستاندا ئامادەیی هەیە. هەمیشە سەرکردە و دەستەی دووهەمی حیزب و جەماوەری دەمکراوەی حیزب، یەکێک لە شانزییەکانیان رابردوویانە و، دەیانەوێت بە چیرۆکی ئەفسانەیی و وەهمی گوتاری بەردەوامیدان بەخۆ، باس لە مێژووێك بکەن ئەوان تێکیانداوە و نەیانهێشتووە میللەتێك شوناسەکەی کۆتایی بێت و، چرکەساتی دەستپێکردنی ئەوان، چرکەساتی□ک□ دەسەڵاتی سەرکوتکەرەکانی تێکداوە و بوونی□ت□ وێستگەیەك بۆ تێکدانی ئەو دەسەڵاتانەی هەرەشەبوون بۆسەر خەڵك. بەڵام لە تەنیشت ئەوەدا کاتێك خۆیان دەبنە دەسەڵات، یان دەبن□ ش□و□نی رەخنەلێگرتن، هەمان چەمکی (تێکدەر) بەکاردەهێننەوە بۆ رەخنەگران و، بۆ ئەو هێز و گروپ و کارەکتەرانەی، لە دەرەوەی حیزبدان و دەیانەوێت ئەو مۆدێلە خراپەی دەسەڵات، کە بەرهه□می حیزبی ناو مێژووە، بگۆڕێت بۆ دەسەڵاتێك مانایەك بە ئازادی و ماف و هاوڵاتی بوون بدات.

لە دیدی حیزبی ناو مێژووە تێکدەرەکان تەنها بریتی نین لەوانەی دونیابینیەکی جیاوازیان هەیە، بریتین لە هەموو ئەو هێز و گروپ و کارەکتەرانەی نایەنە ژێر چەتری حیزبەوە و، ئایدۆلۆژیاکەی قبوڵناکەن و داوای دونیایەکی نوێ دەکەن. تێکدەرەکان هەندێکجار لەناو حیزبدان و گومانکەرەکانی سەر گوتاری حیزبی دەخرێنە خانەی تێکدەرەکانەوە و، مەترسین بۆ چارەنووسی دەسەڵاتەکانی حیزب. چەمکی تێکدەر لە وێستگەیەکی سنووردارەوە د□ب□ت□ ناو رووبەرێکی فراوانەوە و، دەبێتە گاڵۆکێك بە دەست حیزبی ناومێژووە تا بیکێشێت بەسەری هەموو ئەوانەی لە شوێنێکدا گومان و پرسیار دروستدەکەن ل□ بەردەم وەهمەکانی حیزبدا. هەر حەقیقەتێکیش خۆی دەربخات، لە بەرامبەریدا جەماوەری حیزبی جۆش دەدرێت تا لە رێگای چەمکی تێکدەرەوە دژ بەو حەقیقەتە بوەستنەوە و ئاوەژووی بکەنەوە. هەرچۆن لە زمانە شەعبی و توندوتیژییەکەی حیزبدا هەمیشە وێنەی داتاشراو ئامادەیی هەیە بۆ بەرامبەر، بەهەمان شێوەش چەمکی تێکدەر لەناو پەروەردە و دونیای حیزبی ناو مێژوویدا پانتاییەکی فراوان داگیردەکات و، دەبێتە چەکێکی لاستیکی بتوان□ت بۆ هەموو کەسێك بەکار بهه□نێت، ئەگەر ئەو کەسە یان ئەو گروپە رەنگێکیان هەبێت جیاواز لە رەنگی ئایدۆلۆژیای حیزب.

گوتاری نەتەویی یەکێکی دیکە لە کۆڵەکەکانی ئەم تایپەیە لە حیزب. هەڵبەتە ئەم گوتارە بۆخۆی دونیایەك کێشە و گرێی تێدایە و پێویستە

خوێندنەوەی بۆ بکرێت، تا ئەو کێشەو گرێیانەی چارەسەر بکرێن. (من لە شوێنێکی دیکە قسە لەسەر ئەم گوتارە دەکەم، لە بەرگە راستەقینەکەی خۆی و دایدەماڵم لە ئایدۆلۆژیای حیزب و دەچمەوە سەر بنەوانەکەی، لای حاجی قادری کۆیی تابزانین بەرگە ئەسڵەکەی چییە و حیزب چۆن شێواندی و بێمانای کرد.) یەکێك لە کێشە گەورەکانی گوتاری نەتەوەیی لەو ساتەوە دەستپێدەکات، ماناکەی خۆی لەدەستدەدات و بارگاوی دەکرێت بە ئایدۆلۆژیا و بەرژەوەندی حیزبی ناو مێژووەوە. حیزب ئەم گوتارە دەکاتە کەرەستەیەك بۆ بە جەماوەری بوونی خۆی و بۆ دروستکردنی دۆخی شەیدایی و، دەرکردنی عەقڵ لەناو کۆمەڵگەدا و، داپۆشینی بە کۆمەڵێك هەستی نەتەوەیی، کە کەی ئەو هەستانە لەشوێنە راستەقینەکەی خۆیان نەماون و حیزب بووە بەخاوەنییان. هەموو ئەو قسانەی ئەمڕۆ لەسەر ئەو گوتارە دەکرێت، قسەکردن نییە لەسەر جەوهەری گوتارەکە خۆی، هەندەی قسەکردنە لەسەر شێواندنی گوتارەکە و بێماناکردنی تا لەو گۆشە نیگایەوە خۆرزگاربکەیت لە ناساندنی بنەوانی گوتارەکە! لەکاتێکدا ئەوەی گوتارەکە دەشێوێنێت حیزبە خۆیەتی و هەموو شێواندنێك و لەدانێکی دیکە لە جەوهەری گوتارەکە، خزمەتکردنە بە حیزبی ناو مێژوو.

لەبری ئەوەی ئەم گوتارە بچێتەوە شوێنی خۆی و لەو چەمکانەی داوای دەکا بکەڕێتەوە، بەنەفرەت دەکرێت! نەفرەتەکە پەرچەکردارە، نەفرەتێك نییە بتوانێت بەهۆی لەدان لەم گوتارە گوتارێکی دیکەی عەقڵانی دروستبکات، نەفرەتەکە جۆرێکی دیکەی سەفسەتەیە بۆ خۆماندونەکردن لە ناسینی گوتارەکە و بینینی لە ئاستە ئایدۆلۆژییە حیزبییەکە هەروەك ئەوەی حیزبی ناو مێژووی دەیەوێت. حیزبی ناو مێژوو پێویستییەکی زۆری بەوە هەیە ئەم گوتارە بە تەواوەتی بشیوێت و چەمکەکانی ناوی خاڵیبکرێنەوە و ببنە دینەمۆیەك بۆ بەهێزکردنی ئایدۆلۆژیای حیزبی. چونکە شێواندنەکە دەیباتە ئاستێکەوە ئیدی لەو کاتەی گرنگە بیکاتە مەکینەی دەشدادان بەکاری دەهێنێت و، لەوکاتەی دەبێتە مەترسی بۆ بەرژەوەندییەکانی دژی دەوەستێتەوە و دژی جوڵە دەکات. تەواوی گوتارەکە بە خۆی و چەمکەکانی ناو جەوهەرەکەیەوە_ ئازادی، ماف_ سەربەخۆی، خۆبوون، مانەوە، شوناس_ هتد. دەشێوێنێت و چەمکەکانی دەکاتە پەتێك بۆ یارییە ئایدۆلۆژییەکەی خۆی. بەجۆرێك لە جەوهەری گوتارەکە دەدات ئیدی مانایەك بە جەوهەرەکەی نامێنێتەوە و، ئەوانەشی پەرچەکردار وەردەگرن لەسەر ئەم گوتارە و نەفرەتی لێدەکەن، ئەوانیش خزمەت بەو جوڵەیە دەکەن حیزب بەم گوتارەی دەکات.

لە کاتی پیشاندانی جەستەی حیزب، توانای حیزب، تارمایی حیزب، بانگەشەکان دەستپێدەکەن. بانگەشەکانی حیزبی ناو مێژوو هەندێکجار تا ئاستی کۆمیدی بوون دەڕۆن. "دەستکەوتەکان دەبێت بە شایەستەیی تەماشا بکرێن(4)" دەستکەوتی حیزبی تا ئاستی دروستکردنی شەقامێک و ئاوەڕۆیەک دەڕوات. " لەسەردەمی مەسەلەنیدا دروستکردنی شەقامێک، یان ئاوەڕۆیەک دەکرایە دەستکەوت و بە خەڵک دەفرۆشرایەوە، کە دەسەڵات دۆخێکی دروستکردووە ناهێڵێت خەڵک لە دواکەوتوویدا بمێنێتەوە.(5)" بیگەمان دیمەنەکان لەناو حیزبێک لە رووبەری فاشییەتدا جێی خۆیکردبێتەوە لە هەرکوێکی دونیا بێت دووبارە دەبنەوە. ئەوەی لە قۆناغێک بەر لە ئێستا لە دەسەڵاتە فاشییەکەی_ئیتالیا_ دەکرا، ئەمڕۆ لە شوێنێکی دیکە و لە قۆناغێکی دیکە حیزبی ناو مێژوو دووبارەی دەکاتەوە.

ئەو دەستکەوتانەی حیزب دەیکاتە منەتێک بەسەر خەڵکەوە، دەستکەوت گەلێک نین شایەنی قسە لەسەر کردبن. دۆخی باشووریی کوردستان دۆخەکە حیزبی ناو مێژوو کە دەبێتە دەسەڵات، ئەو قۆناغە دووبارە دەکاتەوە لە سەدەکانی پێشوودا حیزبی فاشیی لەشوێنی دیکەو زەمەنی دیکە ئەنجامی داوە. ئازادییەکانی مرۆڤ لە سەروەختی حیزبی ناو مێژوو، کورتدەکرێنەوە بۆ قسەکردن! قسەکردن وەک دەنگ، هاوار، وتنی بەردەوام و سەفسەتە، دەبنە کەرەستەیەک بۆ کورتکردنەوەی ئازادییەکان و لە بانگەشەکاندا ئەم قسەکردنە بە دەستکەوت دەفرۆشرێتەوە بە خەڵک. لەکاتێکدا لەم سەردەمە نوێیەدا قسەکردن هیچ کاتێک نە سەرەتایەکە نە بنەمایەکە بۆ ئازادی و یەکێکە لە خاڵە ئاساییانەی لەناو ئازادیدا شوێنێکی زۆر گرنگی نییە. خوێندنەوەی نوێ بۆ چەمکی ئازادی بە تەواوەتی گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە و، ئیدی ئەو خوێندنەوە کلاسیکیانە بەسەرچوون ئازادی ببەسترێتەوە بە قسەکردنەوە.

ئازادییەکان لەشوێنێکن پەیوەندیان بە ماف و یەکسانییەوە هەبێت، پەیوەندیان بە جیاکردنەوەی دامەزراوەکانەوە دەسەڵاتەکانیانەوە هەبێت. (فۆکۆ یاما) لە کتێبی (سیستەمە سیاسییەکاندا) دەڵێت:" لەو شوێنەی میدیای ئازاد، دادگاکان، رێکخراوە ناحوکومییەکان، نیشانەی پرسیاریان کەوتە سەر، لەوشوێنەدا ئازادی بوونی نییە." لەناو سیستەمی دەسەڵاتی حیزبی ناو مێژوو، هەریەک لەم شوێنانە نەک پرسیاری لەسەرە، بەڵکو خۆی کەوتەتە ژێر هەیمەنەی حیزب و لە دۆخی سەرکوتکردنایە. لە پاڵ ئەم شوێنانەدا گەورەترین دامەزراوەی وەک _پەرلەمان_ لە دۆخی بەمتبووندایە و کەوتەتە پەراوێزەوە و توانای

خۆ هەڵسانەوە نییە، نە توانای چاودێری دامەزراوەی جێبەجێکردن!
کاتێك ئەمە پرۆسەی دەسەڵات بەڕێوەبردن بێت، ئیدی قسەکردن و وتن نابنە بنەمایەك بۆ ئازادی تا وەك دەستکەوت پیشانبدرێن، چونکە ئەو شوێنانەی بەرگری لە ئازادی تاك و ئازادی گشتی دەکەن، خۆیان ئازادیان لێسەندراوەتەوە و مەحکومکراون بە چەوساندنەوە و نەهێشتنی دەسەڵاتەکانیان. دیدگا نوێکان بە چەمکی ئازادیی گەشتوەتە شوێنێك پەیوەستکراوە بە بەشێك لە دامەزراوەکانی ناو کۆمەڵگەی مەدەنیی و دەسەڵاتەوە، پاشان لەڕێگەی ئەو دامەزراوانەوە ئیش بۆ ئازادی و ماف و ئەرکی تاك دەکرێت. لە کاتێك دامەزراوەکان لە دۆخی سەرکوتکردندا بن، بێگومان ئازادی و مافی تاکیش لەژێر هەڕەشەی گەورەتردان.

بانگەشەی دەسکەوتەکان لە ڕێگەی بەرزکردنەوەی گوتاری نەتەوەییەوە، بۆ حیزبی مێژووی تەنها لەناو ئێستادا دووبارە ناکرێنەوە، هەمیشە بەشێکی گەورەی لەناو مێژوودا دەبن و بە ئایندەش وەهمی گەورە گەورە دروستدەکات. مێژوو و بە هەموو شکستەکانییەوە ئاوەژودەکاتەوە و دەیکاتە دەستکەوت. تەسلیمبوون بە ئەوی بێگانە دەکاتە سیاسەت، شەڕو لەناوبردنی مرۆڤ دەکاتە خەبات. پارچەپارچەکردنی چینەکان و دروستکردنی جیاوازی چینایەتی، دەکاتە خۆبەڕێوەبردن. نەهێشتنی ئازادی گشتی و ئازادی تایبەت، دەکاتە ئازادی! هەڵە گەورەکانی ناو مێژوو وەردەگێڕێت بەحیکمەت. کاریزمای حیزبی دەخولقێنێت و هەرچی دەستکەوت هەیە دەیبەستێتەوە بەکاریزماوە و هەرچی شکست هەیە، دوژمنێکی بۆ دادەتاشێت و دەیخاتە ئەستۆی دوژمن. دژی بە دامەزراوەکردن کاردەکات و باس لە دامەزراوە دەکات.

جۆرێك لە حوکمڕانی بەرهەمدەهێنێت وەك (ئەنتۆنیۆ گرامشی) دەڵێت: “حوکومەتی موچەخۆران” ئەم جۆرە لە حوکمڕانی توانای هیچ سەرکەوتنێکی نییە. دەبێتە حوکومەتێك تەنها هەوڵدەدات موچەخۆرەکانی خۆی بەڕێوە ببات و لە هەندێك دۆخدا موچەخۆرەکانی خۆشی بە بەڕێوە نابرێت. بەڵام لە ڕێگەی میدیا و گوتاری فاشییەوە، فەزایەك دروستدەکات حوکومڕانییەکەی خۆی بە نمونەی باڵای بەڕێوەبردن پیشان دەدات. جەماوەری حیزبیش لە دۆخی شەیدابووندان و بە بڕوایەکی تەواوە دەکەونە ژێر هەژمونی ئەم گوتارەوە و، بەرگری لەم حوکومڕانییە دەکەن. لە ڕێگەی ئەو گوتارەوە وێنای سەرسوڕهێنەر بەرهەمدەهێنرێن! بۆ نموونە: دورستکردنی وێنەی دوژمن، وەك تارماییەك، هەمیشە دەوترێتەوە و ترسێکی گشتی دروستدەکرێت، تاکو

جەماوەر واوێنای دونیا بکەن گەر بەرگری لەم جۆرە لە حوکمڕانی نەکەن، مێژووکەیان کۆتایدێت و دوژمنەکان دێنەوە. ترس دروستکردن لە کاتە جیاجیاکاندا ئیشی حیزبی ناو رووبەری فاشییەتە. لە کاتێکدا ئەوەی دوژمنی راستەقینەیە لە دەرەوەی ئەم تایپەی حوکمڕانی نییە حیزبی مێژوویی بانگەشەی بۆ دەکات، بەڵکو لەناو خودی حیزبدایە و لە بەرهم□کەی خۆیدایە.

کردەو جوڵەکانی حیزبی ناو مێژوو، کردەو جوڵەگەلێکن کار دەکات بۆ دروستکردنی _ژێر دەستە_ ” دروستکردنی دۆخێك بۆ ناچارکردنی ژێردەستە.(6)” ژێردەستەکان بەشێك لە حیزبەکانی دیکەش دەگرێتەوە. ئەو حیزبانەی بەناچاری ئەو هەژمونی ژێر دەستەییە قبوڵدەکەن، لەتەك ئەو هاوڵاتییانەی ناچارییەکە دۆخەکەی گۆڕیوون جیاوازییەکیان نییە. حیزبی ناو مێژوو پێویستی بە دروستکردنی ئەم دۆخەیە، چونکە لەو فەزایەدا دەسەڵاتەکانی خۆی لەسەرەوە بۆ خوارەوە دادەرێژێت و، دەست بۆ کۆی خانەکانی ژیانی گشتی و تاك دەبات. لەم تایپەی حیزبی مێژوویدا دەسەڵاتەکان ئاسۆیی نین و ستوونین، هەمیشە لە رمەکەدا کاریزمایەکی کارتۆنی کە حیزب خۆی دروستکردوە و دروستیدەکات بوونی هەیە، لەژێر ئەو کاریزما حیزبیەوە گروپ و دەستەو تاقمی جیاجیا بوونیان هەیە و لەرێگەی ئەوانەوە دەسەڵاتەکان دابەشدەبن و بۆ خوارەوە شۆڕ دەبنەوە تا ئاستی فەرمۆشکراوترین شوێن.

چاودێریکردن وسەرکوتکردن، دابەشکردنی دەسەڵات و دابەشکردنی سەروەت و سامانی گشتی، دیسپلینی ئایدۆلۆژی، بارگاویکردنی دامەزراوە حوکومییەکان بە ئایدۆلۆژیا و دەسەلاتەکانی حیزب. پۆلیسی ئەخلاق و پۆلیسی ژیان، بۆ ئەوانەی لەژێر ئەم دەسەڵاتەدا دەژین، پاسەوانیکردنی بەرژەوەندییەکانی حیزب و پاسەوانیکردنی ئەویتری دەرەوەی حیزب. سیخوریکردن و تۆمەتبەخشینەوە بەسەر کۆی ئەوانەدا جۆرێکی دیکە دونیا دەبینن. هەوڵدان بۆ بێمانا کردنی گوتاری رۆشنبیری کە یەکێك لە نەیارە راستەقینەکانی حیزبی فاشیی. گوتاری رۆشنبیری لە رووبەرێکدایە تێکەڵ بەرووبەری دەسەڵات و حیزب نابێت، گوتارێکە چاودێرئاسا سەیری رووبەری دەسەڵاتدەکات و رەخنەی دەکات. حیزبی ناو مێژوو کێشەیەکی گەورەی لەگەڵ ئەم گوتارە هەیە و، هەوڵدەدات لە چەندین رەهەندەوە دژ بەو رۆشنبیرانە بوەستێتەوە لەناو ئەم رووبەرەدا دەبینرێت. لەرێگەی میدیا و جەماوەرە شەیداکەی خۆیەوە، پەخشی تۆمەت و تیرۆری کەسایەتی و تیرۆری مەعنەوەی دژی جیاوازییەکان دەستپێدەکات.

لەو شوێنەی دەگەڕێتەوە بە مێژووەکەی خۆی و باسی ئازادی دەکات، مەبەستییەتی بیکاتە دەستکەوتەکی منەتبارانە و ئازادییەکانی ئەمڕۆی پێ کورتبکاتەوە. ئەوانەی ئازادییە حیزبییەکانیان قبوڵنییە و بەشوێن ئازادی راستەقینەدا دەگەڕێن، لای حیزبی مێژووی ئەو دوژمنانەن دەستیان لەگەڵ دەرەوە تێکەڵکردوە و دەیانەوێت ئەزمونە نمونەییەکەی حیزبی ناو مێژوو لەناو ببەن. بۆیە چاودێریان دەخاتە سەر و دەبێتە پۆلیسی ئەخلاق و ژیانیان، دەبێتە پاسەوانی بیروڕاکانییان و هەمیشە لە چوارچێوەیەکی دوژمندارانەوە وێنایان دەکێشێت و جەماوەرە شەیداکەی خۆی هاندەدات دژیان بوەستنەوە و لەڕێگەی تۆمەت و زمانی ئاستنزمی شەعبییەوە کەسایەتییان تیرۆربکرێت. فەزای شەڕێک دروستدەکات(ئەنتۆنیۆ گرامشی) بەم فەزایە دەڵێت: "شەڕی جێگەر." مەبەست لە جۆرەی شەڕە ئەوەیە حیزب ئیدی لە شێوازی پارتیزانی بە پەلاماردان تێدەپەڕێت و شەڕێکی جێگر دورستدەکات دژ بە کۆمەڵگە و دژ بە هەموو ئەوانەی لە دەرەوەی خۆین.

ئەم شەڕە جێگەرە لە ڕێگەی چاندنی بارەگاکانییەوە نەخشەی بۆ دەکێشرێت. هەر بارەگایەکی حیزبی، سەنگەرێکی حیزبییە. بارەگاکان ئەرکیان تەنها کۆکردنەوە و فروانکردنی بازنەی جەماوەری نییە، تەنها ئەرکیان بە ئایدۆلۆژیاکردنی ژیانی گشتی نییە، ئەرکێکی دیکەیان ئەرکی سوپاییە، دەبنە سەنگەرێک بۆ حیزب، لەو چرکەساتانەی توڕەیی جەماوەر روودەدا، یان هەر کردەیەک بۆ حیزب جێی ترسبێت، ئەم بارەگایانە سەنگەرەکانی حیزبن و لەڕێگەی هێزە چەکدارەکانەوە بەگری لە حیزب و ئایدۆلۆژیاکەی دەکەن. (ئەمە لەسەر وەختی خۆپیشاندانەکاندا، تێگەیشتین ئەو شەڕە جێگرەی _گرامشی_ باسیدەکات لەڕێگەی بارەگا حیزبییەکانەوە، بینیمان و زانیمان بارەگای حیزبی سەنگەرێکی حیزبیەو هەرکاتێك مەترسی کەوتە سەر حیزب لە ڕێگەی ئەم بارەگایانەوە، هێرش دەکرێتە سەر جەماوەری توڕەو نیگەران، یان هێرشدەکرێتە سەر نەیارانی ئایدۆلۆژیایی حیزبی.

دروستکردنی بارەگاکانی حیزب لە شار و لادێکان، دروستکردنی سەنگەری حیزبە دژی جەماوەر.)
لە تەنیشت ئەم تایپە لەحیزب، حیزبی پۆپۆلیستی دروستدەبێت. حیزبی پۆپۆلیستی جۆرێکە لە حیزب لە ناو شاشە و میدیادایە، وەك پاسەوانێکی جەماوەری خۆی پیشاندەدات و بەردەوام قسە دەکات، قسە لەسەر هەموو ئەو جوڵەو کردانەی حیزبی دەسەڵاتدار ئەنجامی دەدات و دەبینرێن دەکات. حیزبی پۆپۆلیستی نایەوێت رادیکاڵ بێت و دەست بە

رەگوڕیشەی شتەکان ببات. (دەمەوێت لێرەدا ئەو تێگەیشتنە باوەی لەسەر رادیکاڵبوون هەیە، بەم وتەیە رەد بکەمەوە، _کارڵ مارکس_ دەڵێت: رادیکاڵبوون واتە دەستبردن بۆ ڕەگوڕیشەی شتەکان_ نەك خۆتوندکردنەوە و دژبوون و بەردەوام هەڵوەست وەرگرتن لە رێگەی گوتاری پۆپۆلیستی و بەیاننامەی حیزبییەوە.) ئەشێت بۆ زیاتر ئاسانکردنی ناسینی حیزبی پۆپۆلیستی ئەم نوکتەیە وێنای راستەقینەی خۆی بکات. ” مرۆڤ ئەگەر هەشت ساڵ و حەوت مانگ و یەك ڕۆژ، دەمی بکاتەوە، لەرێگەی ئەو گەرمییەی لە دەمییەوە دێتە دەر، دەتوانێت بەو ماوەیە، قاوەیەك گەرم بکاتەوە .(7)” حیزبی پۆپۆلیستی بەهۆی ئەوەی بەردەوام دەمی دەکاتەوە و باسی ئەو دیمەنە روکەشیانە دەکات حیزبی مێژووی دەسەڵاتدار ئەنجامی دەدات، لەو ماوە زۆرەی دروستکردنی فەوزای بینینی روکەشگەرایدا، بەهۆی کردنەوەی دەمییەوە دەتوانێت تەنها چەند قاوەیەك گەرم بکاتەوە.

کێشەی حیزبی پۆپۆلیستی نەبوونی گوتارە. لەسەر گوتارێك دەژیت جەوهەرەکەی لەبیرکردوە و ڕەواڵەتەکەی دەبنێت. ئەو گوتارەشی سەتحیانە وێنەی دەکێشێت هەمان ئەو گوتارە نییە جەوهەرەکی لەگەڵ خۆی هەڵگرتووە، بەڵکو خۆی خزاندوەتە ژێر گوتاری هێزێکی ترەوە و لەرێگەی سەتحی کردنەوە و شەعبیکردنەوەی گوتارە وەرگیراوەکەوە، خۆی دەکێشێت بۆ دەسەڵاتەکەدا و نە پرۆژەیەکی هەیە بۆ دروستکردنی دونیای نوێ، نە کێشەشی لە تەك ڕەگوڕیشەی شتەکانە. هەرچۆن حیزبی ناو مێژوو ترسی لە دونیای تایبەتە و دەیەوێت هەموو دونیایەکی تایبەتی کەسەکان بشێوێنێت و بیکاتە دونیا جەماوەری، لەم خاڵەدا حیزبی پۆپۆلیستیش هەمان کردە دووبارە دەکاتەوە و شەیدای بە جەماوەریکردنی هەموو دونیاکانە. حیزبی پۆپۆلیستی واقیع جێدەهێڵێت و لەناو شاشەکاندا خۆی پیشاندەدات و شاشەکان دەکاتە فەوزا، فەوزایەك بۆ قسەکردن لەسەر هەموو شتێك بەبێ بیرکردنەوە، بەبێ دۆزینەوەی مانای شتەکە. جەماوەر کۆدەکاتەوە و دنەیاندەدات، دنەدانەکە لە پەناو گۆڕینی سیستەم نییە وەك خۆی باسیدەکات، لە پەناو ئەو دۆخە حەماسیەیە لەناو جەماوەردا کەسی پۆپۆلیستی و حیزبی پۆپۆلیستی چێژی لێدەبینێت و دەیکاتە دیمەنێك و پیشانی حیزبی ناو مێژووی دەدا، تا بیکات بە کەرەستەیەك لە ئایندەدا خۆی لەگەڵ بگونجێنێت.

حیزبی پۆپۆلیستی لە هەرشوێنێك کێشەیەك هەبێت، پێیخۆشە کێشەکە و شوێنەکە بکاتە کردەیەك بۆ نمایشی خۆی. هەندێ ڕەواڵەتگەرایە تەواوی جوڵەکانی دەبنە جوڵەی نمایشی. سەتحی بوون و زمانی شەعبی

دەبێتە پایەکی بنەرەتی ئەم تایپەی حیزب. مەژووی بە گرنگ نییە، زەمەن لەو کاتەوە دەست پێدەکات ئەوی لەدروست بووە. نایەوێت نەریتەکان بکاتە شوێنێك بۆ قسەکردن لەسەریان، بە پێچەوانەوە نەریتیانە نەریت دەکا بە سەفسەتە و دەست و پەنجەیان لەگەڵ نەرمدەکات تا لەناو پۆپۆلیسبووندا حەماسەیەکی دیکە وەربگرن. هەرگیز نە لە دیوە کەمەڵایەتییەکەوە، نە لە دیوە سیاسییەکەوە، نە لە دیوە ئاینییەکەوە، خۆی نابەستێتەوە بە بنەوانی کێشەکان و، بە وێنەی نمایشکارێك تەنها لەتوانای بیرکردنەوەیدایە باسی رەواڵەت بکات. چاوی چی ببنێت زمانە شەعبییەکەشی ئەوە دەردەخات.

هەموو دەسەڵاتێك و هەموو جوڵەیەکی سیاسیی بە حیزبی پۆپۆلیستی دەوەزمەن و بە زمانێکی کرچوکاڵ وێنایان دەکات کە خۆشی بەباشی لە وێناکردنە کرچوکاڵەکە ناگات. لە تەنیشت هەر وێنایەکەوە وێنایەکی شێواو دروستدەکات، تا رق و توندوتیژی ببێتە زمانی رۆژانە. زمانی حیزبی پۆپۆلیستی زمانێکی توندوتیژە، ئەو زمانەی لە حیزبی ناو مێژووە وەریگرتووە و جارێکی دیکە بەرامبەر بەخۆی بەکاری دەهێنێتەوە. خۆی هیچ زمانێکی قووڵ شکنابات بۆ خوێندنەوەی چەمکەکان، لەبری ئەوە زمانی توندوتیژی و شەعبی بوون دەبنە بناغەیەك بۆی تا لەوێوە وێنای ئەو فەزا نادروستە بکات خۆی تێدا دەبینێتەوە. حیزبی ناو مێژوو کە رەگوڕیشەکانی لەناو فاشییەتدان و خۆی گوتارێکی توندوتیژی هەیە و، گوتارە نەتەوەییەکە دادەمەڵێت لە ماناکانی خۆی و دەیکات بە گوتاری سەرکوتکەر، کێشەی گەورەی لەگەڵ حیزبی پۆپۆلیستی نییە. دەزانێت ئەم تایپە لە حیزب نابنە مەترسی بۆ سەر دەسەڵاتەکەی، نابنە شوێنێك دەسکاری دەسەڵات و مێژووەکەی ئەو بکەن. تەنها لە چوارچێوەی رەواڵەت و سەتحی بووندا دەخولێتەوە و بە وێنەی پۆلیسێکی جوڵەکانی حیزبی ناو مێژوو، برەو بەو کردانە دەدات حیزبی ناو مێژوو ئەنجامیاندەدات.

بەڵام هەردووکیان لەرێگەی زمانە توندوتیژەکەیان و زمانە ئاوەژوکەرەکەیانەوە، فەزایەکی گشتی دروستدەکەن کەمەڵگە بەرەو ئاراستەیەکی مەترسیدار دەبەن. (دوو خزمەتکاری فاشییەتن.) حیزبی ناو مێژوو کاتێك خۆی دەبێتە دەسەڵات، لە جەوهەردا توندوتیژە، جارجارەش پێویستی بە توندوتیژی بەرامبەرە، تا جارێکی دیکە توندوتیژییەکەی خۆی زیندووبکاتەوە. حیزبی پۆپۆلیستی ئەو فەزایەی بۆ دروستدەکات توندوتیژییەکەی بخاتەوە گەڕ، لەرێگەی نیشاندانی توندوتیژییەوە حیزبی مێژووی پێگەی خۆی لەناو جەماوەردا پتەو تردەکات.

ئەم پاسەوان□ ن□و□یەی شەوی حیزبی ناو مێژوو، لە باشووری کوردستاندا ئێستا لە برەودایە. رۆژانە لەشاشەکانەوە خەریکی قسەکردنە و قسەکردنەکانیشی لە ئاستێکدایە، تەنها جەماوەری سەتحی دڵخۆشە پێی و گوێی لێدەگرێت و مەترسییەکانی نابینێت. ئەما لە کۆتایی دیمەنەکەدا ئەم تایپەی حیزب دەبێتە بەشێك لە دەسەڵات. پرۆژەی نییە بۆ گۆڕینی دەسەڵات و تواناشی نییە دەسەڵاتەکە ل□ بنەوانەوە هەڵتەکێنێت (راستییەکەی بنەوانی دەسەڵاتیش ناناسێت)، بۆیە لەسەرەتاوە تا نیوەی رێگاکە بە پۆپۆلیستبوونێکدا تێدەپەڕێت و، لەنیوەی رێگادا پرۆژەی (خۆگونجاندن) لەگەڵ حیزبەکانی ناو مێژوو دەهێنێتە ئاراوە و دەچێتە ناو سیستەمەکەوە. کاتێك دەڕواتە ناو سیستەمەکەوە بەجۆرێك پۆپۆلیستبوونە دژەکەی دەگۆڕێت، زمانی دەبێتە هەمان زمانی حیزبی ناو مێژوو. دونیابینی و تێگەیشتنی بۆ چەمکە سیاسیی و کۆمەڵایەتییەکان، هەمان تێگەیشتن و دونیابینیی□ حیزبی دەسەڵاتدار هەیەتی.

لە چەندین وێستگەدا بەهەمان زمانی شەعبی خۆیەوە و بە هەمان پۆپۆلیست بوونی خۆیەوە، دەبێتە بەرگریکارێکی سەرسەختی دەسەڵاتەکە و ئەو دۆخەی پێشووی خۆی لەبیردەکات خۆی لەسەر هەڵچنیبوو. ئەرکی پاسەوان□ ن□وک□ی شەو، پۆلیسەکەی رۆژ، لە چاودێری حیزبی ناو مێژووەوە دەگۆڕێت بۆ پاسەوانیکردن و پۆلیسی و بەرگریکردن لەو دەسەڵاتەی زەمەنێك پێشوتر دژی بوو. ئەم ئەرک□ ن□و□یەشی لەبەر ئەوەیە چونکە ئەمڕۆ خۆی بەژداری لەو دەسەڵاتە دەکات، بۆیە بەو زمانە سەتحییەی خۆیەوە دەستدەکات بە بەرگریکردن. هەرچۆن گوتاری نەتەوەیی حیزبی مێژووی دەیهێنێت لەناو خۆیدا دەیتوێنێتەوە و شێوازێکی دیکەی پێدەدات، کە شێوازی راستەقینەکەی خۆی نییە و نایناسیتەوە. دەسەڵاتی حیزبیش کە بەرهەمی حیزبی ناو مێژووە، حیزبی پۆپۆلیستی دەهێنێتە ناو سیستەمەکەوە و لە رەواڵەتەکی خۆی دایدماڵێت و رەواڵەتێکی دیکەی پێدەبەخشێت و دەیکاتە پاسەوان و پۆلیسێکی نوێ بۆ بەرگریکردن لەو دەسەڵاتەی پێشوتر دژی بووە. ئەم رەواڵەتە تازەیەی حیزبی پۆپۆلیستی لای جەماوەرە شەیداکەی شکۆکێك دروستدەکات، کە هەرگیز بروایان نەکردوە بەم بەرگ□ ن□وی□و□ ببینن، کە بەرگی ئەو نییە و لایان غەریبە. ئەما ئەم شۆکە شۆکێکی سەتحییە و پەیوەندی بەوە هەیە ئەو جەماوەرە لە رەواڵەتدا سەیری ئەم تایپەی حیزبی کردوە و، لەرێگای پۆپۆلیستبوونی شاش□ی□وە ناسیویەتی، ئەگینا لە جەوهەردا ئەرکی ئەم تایپە لە حیزب هەر ئەوەیە لێرەدا سەرنجمان خستە سەر.

تاپۆكانی حیزبی ئایینی و چەپگەرا لە باشووری كوردستان، لە فۆرمدا لەیەك جیاوازن و هەریەكەیان كێشەی لەگەڵ كۆمەڵێك چەمكدا هەیە، بەڵام بینینیان بۆ دەسەڵات لەیەك چوارچێوەدایە. ئەشێت حیزبی ئایینی بەشێكبێت لە نەریتە شەعبییەكە و زمانە شەعبییەكە، بەشێك بێت لەو كلتوورە باوەی لە ئایینەوە دێتە ناو كۆمەڵگە و، ئەركی ئەم جۆرە لە حیزب پاسەوانی كردنی ئەو ئەخلاقانە بێت ئایین بە ئەخلاقیان دەزانێت. (بە تایبەتی ئەخلاقی جەستەیی). پۆلیسبوونەكەشی پۆلیسبوونەكە بەرگری لە مانەوەی خۆیدەكات لە چوارچێوەی دەسەڵات و هەرەمی نەریتدا. حیزبی ئایینی لەم سەردەمەدا نابێتە حیزبی زۆرینە، ناشبێتە دەسەڵات و ناشتوانێت مانایەكی دیكە بە ئایین دروست بكات. لە فۆرمێكی سیاسیدا ئایین بارگاوی دەكات بە خۆی و دەسەڵاتەوە. دەیەوێت ئایین لەوشوێنەبێت دەسەڵات لێیەتی و، لە شوێنە راستەقینەكەی خۆی هەڵیبكەنێت و بیكاتە دەسەڵات و لەو چوارچێوەیەدا ئایین ببینێت دەسەڵاتی هە بێت. حیزبی ئایینی نە بیركردنەوە، نە چەمكی نوێ بەرهەم ناهێنێت. سەفسەتەی میدیایی و شاشەكان، واعیزی سەر مینبەرەكان بۆ بە حیكایەتكردنی دین و دونیا، جیهانی حیزبی ئایینییە. ماڵێكە ناپێویستە، ماڵێكە خۆی دەخزێنێتە ناو ئایین و پێویستییەك نییە تا وزەیەكی نوێی پێببەخشێت. بەهەمان شێوە دەرەوەی ئایینیدا پێویست نییە، بە تایبەتی بۆ كۆمەڵگەیەك زۆرینەی بەسترابێت بەو ئایینەوە، حیزبی ئایینی دێت خۆی دەكات بەخاوەنی و دەیەوێت لەرێگەی وەعزەكانی ئەو، بەرژەوەندییە حیزبی و تایبەتییەكانییەوە تەفسیر بە ئایین و ئەخلاق و دەسەڵات بكات و، ناوی خۆی وەك پۆلیسێكی نوێ تۆماربكات.

“حیزب بۆیە لەدایك دەبێت و نەشونما دەكات، بەئەوەی بتوانێت لە چركەساتە مێژووییەكاندا كاریگەری هە بێت.(8)” ئەم دەربرینە بۆ حیزبی ئایینی و حیزبی چەپگەرا لە باشووردا پێچەوانەكەیەتی. هیچكات ئایین لەناو كۆمەڵگەی كوردیی لە ژێر مەترسیدا نەبووە، تا حیزبێك بێت بەرگری لێبكات و شوناسەكەی بپارێزێت. لەبری ئەمە حیزبی ئایینی هاتووە ئایینی گۆڕیوە بە سیاسەت و سیاسەتیشی بەستووەتەوە بە دەسەڵاتەوە. نەشونماكردنی حیزبی ئایینی لەناو كۆمەڵگەیەدا روودەدات، ئەو كۆمەڵگەیە هێشتا هوشیاری نەگەیشتوەتە ئەوەی پرسیار لەسەر ئایین و حیزب دروستبكات و گومان لە جوڵەكان و كردەكان بكات. هیچ چركەساتێكی مێژوویش چ لە رووبەری سیاسیدا، چ لەرووبەری كۆمەڵایەتی و ئاینیدا رووینەداوە، تا حیزبی ئایینی بێت كاریگەری خۆی لەسەر ئەو چركەساتانە دابنێت و واتایەكی دیكەیان پێببەخشێت. وەك عادەتێكی سیاسیی دووبارەوە بوو حیزبی چەپگەرا و

ئایینی، هەریەکەیان بە پشتبەستن بە میراسێك دروستبوون. یەکیان میراسە فیکرییەکەی بە ئایدۆلۆیاکردووە و وێنە راستەقینەکەی شێواندووە، ئەویتریشیان ئایینی کردووەتە کەرەستەیەك بۆ سەفسەتەکانی خۆی و بە بانگەشەی واعیزی تا لە چوارچێوەی ئەخلاقێکی نەرانەدا سەیری دونیا بکات. ئەکرێت بەو جۆرەش تەئویلی بکەین، حیزبی ئایینی یەکەکە لە گورزە گەورەکان لە خودی ئایین.

لەناو پانتایی ئایندا، دوو شارێگای سەرەکی هەیە، شارێگای بیرکردنەوە لەناو ئایین و تەئویلکردنی دەق بە مانادان بە دەرەوەی ئایین، لەگەڵ شارێگای رۆحانی بوون لەناو ئاییندا. لە ناو رۆحانی بوونیشدا دوو لقی جیاواز دەردەکەون، لقی یاخی بوو، لقی تەسلیم بوون و زوهد. حیزی ئایینی نە دەریچەیەکە بۆ ناسینی ئەم شارێگاو لقانە، نە تێگەیشتنێکی جیاوازتر دەخاتە سەر میراسی هەردوو شارێگاکە. لەبری ئەمە لە فۆرمێکی سیاسیی کرچوکاڵدا، دەستدەکات بە حیکایەتگێڕانەوە و تەفسیرێکی میدیایی. کەی تەفسیرەکانیش بەو ئاراستەیەدا دەبات لە چوارچێوە ئایدۆلۆژییەکەی خۆیدا رێیان ببەتەوە و بە پشت بەستن بە میراسی تەفسیرکردن و حیکایەت، سەرنجی کەسانێك بەخۆی رابکێشێت. ئەم تایپەی حیزب مەترسی نییە بۆ حیزبی ناو مێژوو، دەسەڵاتی فاشی، بەڵکو مەترسییە بۆ سەرکلتووری نەتەوەیی. چونکە ئەو کلتوورەی دەیگوازێتەوە کلتوورێك و فەرهەنگێکی غەریبە و، لە رێگەی ئەو کلتوورو فەرهەنگە غەریبەوە ئیش لەسەر وێرانکردنی کلتووری نەتەوەیی دەکات و لەناو کلتووردا دەبێتە دوژمنی هونەر و فەرهەنگ، چونکە خۆی سەر بەکلتوورێکە خاڵی لە هونەر و فەرهەنگی نوێ.

بەهەمان شێوە حیزبی چەپگەرا، لە دۆخێکداییە نە دەتوانێت بەرگری لەخۆی بکات، نە دەتوانێت بەرگری لە میراسە فیکرییە بکات لەناو فیکری فەیلەسوفانی چەپدا هەیە. لەبری ئەمە لە ئاستێکی ئایدۆلۆژی داخراودا لەناوخۆیدا خولدەخواتەوە و ئەرکی دەبێتە بایاننامە بڵاوکردنەوە. ئەگەر لە قۆناغێکدا ئەم جۆرە لە حیزب رایەڵەییەکی هەبووبێت و لەسەر شەقامەکاندا بەشێك بووبێت لە بەرگری لەماف و داخوازییەکانی چینە پەراوێزخراوەکان، لەم قۆناغەدا ئەو وزەیەشی تێدا نەماوە و، لە بازنەیەکی زۆر بچوکدا لەناوخۆی خۆیدا سەرقاڵەی پەیوەندییە ئایدۆلۆژییەکانی خۆیەتی و رایەڵەیەکی نەماوە بیبەستێتەوە بە کۆمەڵگەوە. ئەو رووبەرەی پێشتر لە واقیعدا ئیشیی تێدا دەکرد، چۆڵیکردووە بۆ چین و هێزەکانی دیکە و، هێزەکان و چینەکانی دیکە بوونەتە خاوەنی، کە پێشوتر ئەو کردانە ئەم تایپە

لە حیزب خاوەنی بوو. گورزی گەورە لەم حیزبە خودی خۆیەتی، نەك دژەکانی. چونکە هەمیشە بەجۆرێك روانینی خۆی بۆ کۆمەڵگە و نەریت و چەمکە فیکرییەکان دەربڕیوە، کە ئەو روانینانە کورتهێنان بووە لە بەگشتیکردنی و تەنها لە چوارچێوەی نوخبەی ئایدۆلۆژی حیزبیدا گەڵاڵە بووە. غیابی حیزبی چەپگەرا لەناو کۆمەڵگەیەدا و نەبوونی کاریگەریی بەسەر دەسەڵات و چینەکانەوە، بەخۆی یەکێکە لە کێشە گەورەکانی حیزبی چەپگەرا کە نەیتوانیوە درێژە بە مانەوەی خۆی بدات. نەیتوانیوە بە باشی سەردەمەکەی خۆی و کۆمەڵگەکەی خۆی بناسێت، تەنها ئەرکی ئەوەبووە لە ناو نوخبەیەکی دیاریکراوە ئایدۆلۆژیدا بەشوێن پرسیارە وەڵام نەدراوەکاندا بگەڕێت.

هەردوو تایپەکە زۆرتر لەم چیرۆکە دەچن.” دیارنییە کە عەرەبانەکە رادەکێشێت، ئەسپەکە، یان مێشی سەر شانی ئەسپەکە.”** حیزبی ئایینی پێیوایە: میراسە فراوانەکەی ئایین، کەوتوەتە سەرشانی ئەو دەبێت وەك ئەسپێکی بەهێز بتوانێت ئەم عەرەبانەیە رابکێشێت، بەهەمان شێوە حیزبی چەپگەراش، دیدگای بە میراسە فیکرییەکە، هەمان دیدگایە. بەڵام راستییەکەی ئەوەیە هیچکام لەم دوو تایپە ئەسپەکە نیین، مێشەکەی سەرشانی ئەسپەکەن و خۆیان لەبوە بە ئەسپەکە. نە ئەوان توانای ئەوەیان هەیە ببنە خاوەنی ئەو میراسە و مانای نوێ و بیرکردنەوەی نوێ بخەنە سەرخەزێنەکەی، نە میراسەکەش پێویستی بەم دوو تایپەیە خۆیان بکەن بەخاوەنی. لە کۆمەڵگەی باشووردا هەردوو جۆر لە حیزب زەرورەت نەبوون، بارێك بوون هەم بەسەر شانی کۆمەڵگەوە، هەم بەسەرشانی ئەو میراسانەوە خۆیانی پێوە هەڵدەواسن. دونیابینی هەردووکیان بە دەسەڵات زۆر لەیەك دەچێت، یان لە دۆخی دژێکی تەواودان، یان لە دۆخی تێکەڵبوونێکی تەواودا. هەردوو دۆخەکە نە مەترسین بەسەر دەسەڵاتەکە، نە کارکردنە بە گۆڕینی بەرەو شوێنێکی دروست. لە دۆخی تێکەڵبوونەکەدا دەبنە دوو حیزبی مت بووی، بێدەنگ.

وەك پەندە کوردییەکە دەڵێت: ” دەست بە کڵاوەکەی خۆتەوە بگرە، بانەیبات.” دەستگرتن بە کڵاوەکەی خۆتەوە، بەتایبەتی لە حیزبی ئایینیدا زۆر باوەو بووەتە جۆرێك لە پەروەردەی حیزبی. کاتێکیش دژ دەبێت، دژبوونەکەی لەرووی میدیاییەوە وا رەنگدەکات بەرگریکردنە لەسەر دادپەروەری و دەسەڵاتێکی دروست، ئەما لەبنەرەتدا فشارە بۆ نزیکبوونەوەی خۆی لە حیزبی دەسەڵاتدار. لە هەرچرکەساتێکدا دەسەڵاتی حیزبی ناو مێژوو مەترسی بکەوێتە سەر، بەر لە خۆی ببێتە پاسەوانی دەسەڵاتەکە، حیزبی ئایینی دەبێتە پاسەوانی ئەو دەسەڵاتە

و دەیپارێزێت لە مەترسییەکان.(ئەم پاسەوانە چەکەکەی دەستی زمانە شەعبیی و واعیزییەکەیەتی.) هەرچەن حیزبی مەژووی لە دەسەڵاتدا دەبەتە پۆلیسی رۆژ بە ژیانی گشتی و تایبەتی، بە هەمان شێوە حیزبی ئایینی لەرێگەی واعیز و سەفسەتە چییەکانی ناو میدیاکەیەوە، بەردەوام وەك پۆلیسێك لەسەر ژیانی گشتی و ژیانی تاك خۆی پیشاندەدات و، کەی ئەو ئاکارانەی کە ئاکاری راستەقینەن پەراوێزیان دەخات و، خەریکی بەرهەمهێنانی جۆرێك لە ئاکار، کە ئاکار نییە و کەشەی نەبینینی ئاکارە. خەرکی بەرهەمهێنانی جۆرێك لە مرۆڤی ترسنۆك، سەرکز، بروابەخۆنەبوو، دژە شۆرش، رازی بە ژیان و شوکرانەکردن و، لابردنی ئەرکی بیرکردنەوە و هەوڵدان و خۆدانە دەست چارەنووس، پارانەوە و خۆ زەلیلکردن. ئەم مرۆڤەی لە رێگەی وەعزەکانی حیزبی ئایینییەوە دروستدەکرێت هەمان ئەو مرۆڤەیە حیزبی ناومەژوو دەیەوێت و هەوڵی بۆ دەدات بە رێگای سەرکوتکردنەوە دروستی بکات. بەشێکی ئەرکەکەی خۆی جێبەجێدەکات و بەشەکەی دیکەی، حیزبی ئایینی بۆی دەکات. (لەبەر ئەوەی حیزبی چەپگەرا بەتەواوەتی شکستی هێناوە، لەم بارەیەوە شایەنی قسەلەسەرکردن نییە.)

تاك و کۆمەڵگەی باشوور، بە چوار جۆر لە حیزب گەمارۆ دراوە، هەر چوار جۆرەکەی رەگوڕیشەکەی دەچێتەوە سەر یەك رووبەر، کە رووبەری فاشییەتە. لەچوار لاوە ئیشدەکرێت بە وێرانکردنی تاکی ناو ئەم کۆمەڵگەیە. ئێستا سیستەمی سەرمایەداری بە روخسارە فریودەرەکانی خۆیەوە و بە فاشییەنەکانی خۆیەوە هاتووە و بووەتە هێزێکی گەورە بە یارمەتیدانی ئەم جوار جۆرە لە حیزب و بە کوتینی تاك و شێواندنی بەهاکان. گەر لە قۆناغی پێشوودا ئەو چوار جۆرە لە حیزب کاریانکردنبێت بە گەمارۆدانی تاك و دورخستنەوەی لە خۆبوون، سیستەمەکەش هاتوەتەسەری و بە شێوەیەکی فراوان تاك لە گەمارۆیەکی زۆردایە. (هاورێم رامیار مەحمود لە ئێوارەیکدا وتی: ژیانی ئێمە لەم سەردەمەدا نابێت وەك ژیانی ئازاد سەیریانکەین، دەبێت وەك ژیانی ناو کەمپ سەیری بکەین.

چونکە بەجۆرێك مرۆڤی ناو مەملەکەتە گەمارۆ دراوە، لە مرۆڤی ناو کەمپ دەچێت.) بێگومان مرۆڤی ناو ئەم خاکە مرۆڤی ناو کەمپە. هەرچەن لە رابردوودا سیستەمە فاشییەکەی _بەعس_ گوندەکانی تێکدەداو دەیهێنانە ناو ئۆردوگاکانەوە تا گەمارۆیان بدات و ئاکار و بیرکردنەوە و کلتووریان بشێوێنی، لە ئێستاشدا چوار جۆر لە تایپە حیزبییەکە بە هاوکاری سیستەمی سەرمایەداری تاکی ناو ئەم کۆمەڵگەیان گەمارۆداوە و ژیانی تاك لە ژیانی کەسی ناو کەمپ دەچێت

و، تاك لە هەرشوێنێكەوە بیەوێت دەروازەیەك بدۆزێتەوە بۆ دەرچوون، یان بە جۆرێك لە بیركردنەوەی جیاواز، توشی چەندین جۆر لە دیوار و سنوور دەبێت و، لەشكرێك لە ئەهلی ئەم چوار تایپە لە حیزب دەبن بە دیواری كۆمپەكە و ڕەنگری لە فەزایەك دەكەن فەزاكە تاكی خستوەتە ناو دونیایەكی شێواوی ئالۆز. بەردەوام لە میدیاوە چەندین جۆرە گوتاری فاشی دەخرێتە ناو دونیای خەزانەكان و تاكەكان، لەناو فەزا گشتییەكاندا بە هەمان شێوە، لەناو دەسەڵات و چینە جیاوازەكانەوە بە هەمان شێوە. سەرزەمینەكی گەمارۆ دراو دروستكراوە، كە لەم سەر زەمینە گەمارۆدراوەدا، تاكەكی شێواو بەرهەم دێت، كە لەڕووی دەرونی و لەڕوی بیكردنەوەوە بەردەوام لە ناو جۆرێك نائۆقرەیدا خۆی دەبینێتەوە.

تێپەربوون بەسەر ئەم دۆخەدا، گەڕانەوەیە بۆ رادیكاڵبوون. هێزی نوێ، یان كارەكتەری رۆشنبیری نوێ، بە كەرەستەی فیكرییەوە، رادیكاڵانە و بەترس دەست بە رەگوڕیشەی كێشەكان ببەن و مرۆڤێك بەرهەم بهێنن، دور لە هاژەهاژی شاشەكان، دور لە نمایشگەرایی، دور لە سەفسەتە و، بیبەستەنەوە بە بیركردنەوەوە، تا لەو بیركردنەوانەدا دونیایەكی جیاواز دروستبكرێت. مرۆڤێك بێت لەبری ڕۆحانی بوون و خۆ زەلیكردن كردەی شۆرشگێڕی بكاتە بنەمای ئاكارەكانی، مرۆڤێك ئازاد و بەرهەمهێنەر. مرۆڤێكی پرسیاركەر و گومانكەر. مرۆڤێك جیاواز لە تایپەكانی پێشوو. رادیكاڵبوون لە هەموو شتێك و لەناو دونیای تایبەت و گشتیدا. مرۆڤێك گرنگی بە ڕەواڵەتزازی نەدات و بە بنەوانی كێشەكان بگێڕێتەوە و، بەزمانەكی ئاست بەرزەوە خوێندنەوە بۆ خۆی و كۆمەڵگە و دەسەڵات بكات. ئەگەر ئەم رادیكاڵنەبوونە چ وەك هێزی نوێ، چ وەك تاك، دروستنەبێت، تاكی ناو ئەم كۆمەڵگەیە تا دۆخی خەونكردنەكی راستەقینە دەچێت و، لەشوێنەكدا دەوەستێت و دەگەڕێتەوە، بەڵام گێرانەوەیەكی توندوتیژانە. ئەو فەزایەی ئێستا هەیە لە هەموو رووەكانەوە فەزایەكی نادروستە و بەرهەمكێشی نادروست دەبێت. فەزایەكە كۆمەڵگە بەرەو شوێنەكی [illegible] دەبات، بەرەو شوێنەكی دەبات سڕینەوە و توندوتیژی و ئاستی لاوازی زمان بۆ تێگەیشتن، شوێنی رادیكاڵبوون دەگرێتەوە. هێزی رادیكاڵ ئیشی ئەوەیە بێت ئەم میراسە نادروستە هەڵتەكێنێتەوە میراسەكی پوخت بخاتە شوێنی، كە ببێتە دینەمۆ بۆ كلتوورێك و فەرهەنگەكی نوێ. چوار تایپەكەی حیزبی ناو باشوور، چوار تایپن خۆ بەستنەوە پێیانەوە، خۆ بەستنەوەیە بە مێژووەكەوە كە تاییەكەی مرۆڤ لە هەموو بەها گەورەكان دادەماڵێت و دەیكاتە ئادەمیزادەك لە رواڵەتدا نمایشی، لە جەوهەردا خاڵی، لە زماندا

تووندوتیژ و بەباك.

نەبەز گەران

پەراوێز و سەرچاوەکان

_* ناونیشانی ئەم باسە، دەستەواژەی(پاسەوانی شەو) لە بەرامبەر (دەوڵەتی پۆلیسی) یەکەمجار لای _لاسال_ەوە بەکار هات، چونکە ئەمە جۆرەکە لە خوێندنەوەیەکی دیکە بەرامبەر ئەو دەستەواژە کۆنەی لە ئیتاڵیا بەرامبەر بە دەوڵەتی پۆلیسی بەکار دەهات، من لێرەدا لە چوارچێوەی حیزبدا هەردوو دەستەواژەکە بەکار دەهێنمەوە.
_ (1)بگەڕێنەوە بۆ فەرهەنگی _لغت عربی فارسی_ بەشی_م_ پان فەرهەنگی_المعجم معانی_ یان فەرهەنگی _المعجم الوسیط.یان پرتال جامع علوم انسانی.
_(2_3_4_5_6) دولت و جامعە مدنی، انتونی گرامشی، ترجم، عباس میلانی. تهران، نشر اختران،1384
_(7) برنامە دوری همی، مهران مدیری، نوکت درمورد دولت:
_وەك نوكتەیەك ئەم بەسەرهاتە لەلایەن مهرانی میدری سینەماكارەوە لەم بەرنامەیە باسدەكرێت، بە ئەوەی بیكاتە تانەیەك لە دەسەڵات، كە بەردەوام دەمیكراوەتەوە و قسە دەكات، بەڵام گەرمای دەمی بەی دەكرێت لەو ماوەیەدا قاوەیەك گەرم بكاتەوە و، خەڵكیش بە قاوە نازین.
_(8) دولت و جامعە مدنی، انتونی گرامشی، ترجم، عباس میلانی. تهران، نشر اختران،1384
_** ئەنتەنیە گرامشی، نوکتەیەکی کۆنی ئیتاڵی بەکار دەهێنێت. كە مەشەك لەسەر شانی ئەسپەكە و ئەسپەكە عەرەبانەكە رادەكێشێت، بەڵام مەشەكە پێیوایە ئەوە ئەوە عەرەبانەكە رادەكێشێت. بەهەمان شێوە لەم وتارەدا بەكارمان هێناوەتەوە.